

# NORD FOR VESTTYSKLAND, VEST FOR STOREBÆLT

## TV 2 MELLEM SATELLITTER OG REGIONAL-TV, 1967-91

■ SISSEL BJERRUM FOSSAT

Selv et så æterisk medie som fjernsynet produceres ikke frit svævende, men er bundet til det sted – by, region, land – hvor det fremstilles.<sup>1</sup> Nøjagtigt som politik påvirker medier, og medier påvirker politik, så har stedet betydning for medier, og medier betydning for stedet. Bag oprettelsen af TV 2 lå meget lange politiske forhandlinger, der tog sin begyndelse i de sene 1960'ere for først i 1986 at munde ud i TV 2-loven. At beslutningsprocessen blev så lang, hænger sammen med, at der skulle træffes afgørende beslutninger om udviklingen af landets infrastruktur samtidig med, at den distributionsteknologi, som infrastrukturen skulle bygges op omkring, ændrede sig drastisk i perioden. TV-signalets grænseoverskridende karakter blev voldsomt forstærket med udsigten til satellit-TV, hvilket både betød muligheder for nye TV-kanaler i Danmark og udgjorde en udfordring, fordi kontrollen over signalerne ikke lå i danske politikeres hænder.<sup>2</sup> Et af de spørgsmål, som politikerne skulle tage stilling til, var, hvordan man bedst gav et dansk modspil til de tysk/franske satellit-planer: Var det gennem et nordisk satellit-samarbejde, hvor et dansk TV 2 kunne indgå som en del, eller var det via en national og provinsnær TV-station med regionale sendemuligheder?

Et særligt træk ved TV 2s historie i et infrastrukturperspektiv er de meget eksplicite politiske overvejelser om center og periferi. TV-mediet tilbød i udgangspunktet spredning af information og kultur fra center til periferi. I et internationalt perspektiv var Danmark et lille land i periferien, men i et nationalt perspektiv var København det dominerende center i forhold til den perifere provins. I de politiske ønsker til en ny kanal lå der forventninger om i nogen grad at kunne skærme danskerne mod den udenlandske påvirkning, der fulgte med satellit og kabel-TV, og om at give et modspil til kommunikationsstrømmen fra hovedstaden. Artiklen afdækker, hvordan placeringen af TV 2 i både fysisk og kulturel

---

1 Artiklen er skrevet som en del af projektet *TV2: et nationalt medie i provinsen* med støtte fra Kulturministeriets Forskningsmidler.

2 Spørgsmålet om territorial integritet og suverænitet var afgørende elementer i de internationale forhandlinger om satellitsignaler i 1960'erne og 1970'erne. Se Negrine og Papatthassopoulos: *The Internationalisation of Television*, 44-59; Ewertsson: *The Triumph*, 192-193.

geografi afspejlede teknologiske, politiske og medierelaterede hensyn. Analysen falder i tre dele med afsæt i disse tre hensyn. I en tidlig fase fortolkedes den nye satellit teknologi mellem 1967 og 1981, i næste fase forhandlede den politiske ramme omkring TV 2 på plads (ca. 1981-1986), og afslutningsvis mødte den politisk fastsatte ramme det nyoprettede TV 2's egne logikker frem til den sidste regional kanal gik i luften i 1991. Analysen bygger på et heterogent kildemateriale: DR's og TV 2's arkiver, kommissionsarbejderne fra 1960'erne, 1970'erne og 1980'erne, Nordisk Ministerråds arkiv, forhandlingerne i Folketinget og den offentlige debat, som gik forud for beslutningen om at oprette TV 2.

## TEORI OG LITTERATUR

Nyere forskning har kombineret historiske studier af infrastruktur med materiel historie, hvor infrastruktur er blevet opfattet som historiske konstruktioner dels teknologi, dels fortælling, dels menneske, men også bevægelse, flow og relationer. Her understreges det, at genstandes materialitet har en betydning, således også infrastrukturens fysiske karakter. Fysiske genstande opfører sig på bestemte måder, og de sætter grænser for, hvad de kan bruges til. Omvendt er infrastrukturens historie ikke blot historien om asfalt, kabler eller som her antenner og satellitter, men også om politik, institutioner og steder.<sup>3</sup> Stedet skal her opfattes som både en fysisk/ praktisk og ideologisk/forestillet ramme omkring medier, der indvirker på både produktion og indhold. Virkningsforholdet går også den anden vej, og mediers produktion og indhold bidrager til produktionen af steder og rum. Artiklen bygger dermed på den vending i historiefaget, der bredt går under betegnelsen 'the spatial turn' og fokuserer på den vekselvirkning, der foregår mellem den fysiske verden af ting/steder og den menneskelige kultur og forestillingsverden, herunder i høj grad politik. Forskningen i historiske rum peger på, at en lang række kulturelle eller forestillede geografier konstrueres gennem fortællinger og forestillinger.<sup>4</sup> Denne artikel vil bl.a. vise, hvordan TV 2s geografi blev forhandlet med nationen i centrum, men hele tiden i forhold til andre kulturelle geografier som Norden, udlandet eller provinsen.

For at komme nærmere forholdet mellem materialitet og repræsentationen af det rum, som TV 2 skulle placeres og fungere i, vil jeg i artiklen gøre brug af et greb fra mediestudier. Her har særligt forholdet mellem politisk logik og medielogik stået i centrum i forskningen i *medialisering*.<sup>5</sup> Under medielogik forstås både teknologiske, kommercielle og publicistiske hensyn. I denne artikel vil jeg imidlertid analytisk se den teknologiske udvikling som knyttet både til medielogik og

3 Marklund og Rüdiger (red.): *Historicizing infrastructure*, 7-9; Thelle: 'Fix', 187-200. Se også tidsskriftet Slagmarks temanummer om spatialitet fra 2010. Jf. Bjerre og Fabian (red.): *Vendingen mod rummet*.

4 Simonsen: 'Rumlig praksis', 44.

5 Hjarvard: *Medialisering*. Medialisering henviser til en proces, hvor logikker fra mediernes verden overtages i andre dele af samfundet, eksempelvis inden for politik.

politisk logik, så analysen får tre led: nemlig teknologiske, politiske og medierelaterede hensyn (både kommercielle og publicistiske). Dermed lægger denne artikel sig op ad den svenske teknologihistoriker Lena Ewertssons studie i de drastiske ændringer i TV-systemer i Sverige i 1980'erne og de tidlige 1990'ere. Det Ewertssons kalder "TV-systemer" beskriver de store socio-tekniske systemer, der omgiver TV. Som i Danmark ændrede svensk TV sig fra traditionel public service udbudt af en statsejet TV-station til et langt mere heterogent og åbent system, der byggede på forskelligartede distributionsteknologier, økonomier og ejerforhold. Ewertsson fokuserer i sit teoretiske udgangspunkt på teknologisk udvikling, men understreger, at teknologi ikke skal ses som selvstændige og afgrænsede genstande. Endvidere understreger hun, at teknologisk udvikling ikke skal ses som en lineær proces, men som resultatet af historiske processer, der trækker i mange retninger, hvor forskelligartede teknologiske, sociale, politiske, økonomiske og geografiske elementer er forbundne.<sup>6</sup> Det hidtil grundigste studie af de nordiske satellit-projekter har ligeledes svensk oprindelse. Nina Wormbs har undersøgt baggrunden for og konflikterne omkring de to projekter Nordsat og Tele-X. Hvor Nordsat var et decideret nordisk projekt, undfanget i regi af Nordisk Råd med et fokus på indhold, var Tele-X et primært nationalt svensk højteknologisk satellit-projekt.<sup>7</sup> Det svenske blik på det nordiske satellitsamarbejde hos Wormbs giver en mere direkte interesse for det teknologihistoriske end en undersøgelse med en dansk vinkel, eftersom svenskerne selv ønskede at udvikle en satellit. De danske ambitioner var langt mere begrænsede, og planerne om TV 2 indbefattede aldrig et avanceret dansk rum-program, men krævede under alle omstændigheder en politisk beslutning om distributionsteknologi. Også Wormbs understreger den tætte forbindelse mellem politiske processer og teknologisk udvikling.

Nøgleordet for forståelsen af skabelsen af TV 2 har både i forskningen og i offentligheden været 'monopolbrud'. Monopolbruddet er særligt blevet analyseret i sammenhæng med begrebet folkelighed, hvorimod det decentrale aspekt kun i mindre grad har pådraget sig opmærksomheden. Særligt Stig Hjarvard har gennemført flere analyser af TV 2's programmer. Med udgangspunkt i diskursanalyse har han bl.a. analyseret forskellene mellem nyhederne på TV 2 og TV-Avisen på DR.<sup>8</sup> Netop sammenlignende analyser mellem TV 2 og DR udgør størstedelen af litteraturen om TV 2, hvor især begreber om public service og folkelighed står centralt.<sup>9</sup> Senest har Thorsten Borring Olesen tilføjet et kapitel til TV 2's historie, der bl.a. forklarer, hvorfor 1980'ernes TV 2-konstruktion i 2017 resulterede i en dom for ulovlig statsstøtte fra EU-Domstolen. Også her er 'monopolbrud' et

---

6 Ewertsson: *The Triumph*, 40.

7 Wormbs: *Vem älskade Tele-X*.

8 Hjarvard: *TV-nyheder i konkurrence*.

9 Bruun, Frandsen og Søndergaard (red.): *TV2 på skærmen*; Carstensen, Svith og Mouritsen (red.): *DR og TV2*.

centralt begreb.<sup>10</sup> Med en bredere målgruppe for øje er der desuden blevet udgivet bøger forbindelse med 10 og 25-års jubilæet for stationen.<sup>11</sup> Til forskel fra den tidligere forskning i TV 2, vil denne artikel nuancere fortællingen om TV 2 som monopolbrud. Hvor staten nok havde monopol på udsendelse af dansk TV, så var DR ikke det eneste TV-signal, der kunne modtages af danske antenner, hvilket var nok så vigtigt for oprettelsen af TV 2.

#### ENDNU EN TV-KANAL?

Fjernsynet var ved sin første udsendelse i 1951 i ental, og først i 1960'erne blev der taget hul på diskussionen om oprettelsen af endnu en kanal. Diskussionen blev udløst af, at udbuddet og mulighederne for at se TV faktisk så ud til at ville vokse. I Europa var der planer om satellit-TV, der potentielt kunne øge udbuddet af TV-kanaler ganske betragteligt, hvilket både rummede visse muligheder for dansk TV, men også gav anledning til politiske panderynker. TV kunne bruges som et middel til kulturudveksling, hvilket fandt sted inden for rammerne af Eurovision eller den nordiske pendant Nordvision, hvilket blev set som både gavnligt og dannende. Samtidig fandtes der i efterkrigstidens Europa en væsentlig interesse i at forsøge at kontrollere uønskede grænseoverskridende TV- og radiosignaler. Det skete både under indtryk fra Den Kolde Krig og frygten for undergravende propaganda og ud fra nationalstatslige hensyn.<sup>12</sup> Danmark deltog aktivt i the International Telecommunications Unions (ITU) konferencer, hvor kommunikationssignalerne blev reguleret og koordineret.<sup>13</sup> Helt centrale spørgsmål ved konferencerne var, hvordan frekvenser skulle fordeles mellem landene, og ikke mindst hvordan man bedst kunne begrænse signalernes 'spild' ud over de nationale grænser. Brugen af VHF (Very High Frequency) og UHF (Ultra High Frequency) frekvenser blev reguleret på ITU's konference i Stockholm i 1961. Her var en af målsætningerne at fremme brugen af UHF-sendere. For det første kunne man forudse at VHF-båndene ville blive fyldt, og der var derfor et behov for flere frekvenser at sende på. For det andet havde UHF den fordel, at den effektive sendefastand var kortere. Set fra et teknisk synspunkt var UHF altså umiddelbart en mindre effektiv måde at udsende TV på og indbefattede, at man måtte opstille flere antenner med kortere afstand imellem, men fra en politisk synsvinkel var UHF fordelagtig, fordi de ultrahøje bølger bedre lod sig regulere og eventuelt overspild til nabolandene var mindre. For Danmark betød denne regulering, at der ville være plads til en fremtidig anden, tredje kanal og delvist en fjerde kanal på

10 Se Wium Olesen: *Poul Schlüters tid*, 268-275.

11 Larsen: *TV 2 25 år*; Mandal og Krarup 2013: *Vild med fjernsyn*; Krarup: *TV 2 10 år*.

12 Negrine og Papatthanassopoulos: *The Internationalisation of Television*, 44-59.

13 Der findes en kort beskrivelse i Johansen: *P&T's historie efter 1960*, 76. Dokumenter fra ITUs konferencer er tilgængeliggjort på ITUs historieportal: <https://www.itu.int/en/history/Pages/ITUsHistory.aspx>.

UHF-båndene.<sup>14</sup> Hvis et fremtidigt TV 2 skulle oprettes, måtte man altså opstille nye sendemaster. Ud fra samme overvejelser blev fordelingen af satellit-frekvenserne forhandlet i ITU i 1977. I Danmark, der havde et relativt lille territorium og korte afstande til sine naboer, kunne omkring 63 pct. af den voksne befolkning se enten tysk eller svensk TV. De tyske kanaler var relativt mere populære end de svenske og blev samtidigt betragtet som de mest problematiske fra politisk side.<sup>15</sup>

I 1967 blev Radiokommissionen nedsat for at klarlægge udviklingsmuligheder for både radio og TV. På TV-området skulle kommissionen beskæftige sig med spørgsmålet om farvefjernsyn og muligheden for en kanal 2. Selvom disse problemstillinger umiddelbart var af forskelligartet karakter, så løb der flere røde tråde på tværs i kommissionens overvejelser. I 1967 var vesttyske kanaler begyndt at sende farvefjernsyn, og svenskerne var langt fremme i forberedelserne. Når den udvikling blev betragtet som et problem og ikke blot et herligt kulørt fremskridt, så var det, fordi man fra politisk side frygtede, at det dansksprogede TV ville miste seere. I 1968 ville OL i Mexico blive vist i farver hos naboerne, og hvis antennerne først var blevet drejet i retning af Tyskland eller Sverige, så var det sandsynligt, at de ville blive stående der. "En sådan udvikling vil specielt i Sønderjylland ikke være i dansk interesse", fastslog kommissionens betænkning fra 1970 uden videre kommentarer.<sup>16</sup> Kommissionen enedes om at anbefale, at der skulle investeres i farve-TV med det samme og at oprette et TV 2, så snart det var teknisk muligt. Formuleringen dækkede over, at der skulle tages stilling til, hvilken distributionsteknik TV 2 skulle bygge på. At udsende endnu en TV-kanal ville enten kræve en udbygning af det eksisterende sendenet med UHF-sendere, eller at en satellit-løsning blev teknisk mulig og økonomisk overkommelig indenfor en overskuelig fremtid.

Bag den overordnede enighed om, at der burde oprettes en kanal 2, gemte der sig en lang række overvejelser og mindretalsholdninger. Flertallet forestillede sig en anden kanal som en del af Danmarks Radio, men med sin egen kanalchef. Kanalen skulle desuden have provinsafdelinger i de forskellige landsdele. For flertallet var det altså ikke afgørende, at et fremtidigt TV 2 blev uafhængigt af hverken staten eller af DR. Derimod lå der en klar forventning om, at programudbudet skulle øges (gerne i koordination mellem de to kanaler), og at provinsvinklen skulle være mere fremtrædende. Et mindretal bestående af radiorådets næstformand Hakon Stangerup, Bernhard Baunsgaard fra det radikale venstre og Ib Thyregod fra Venstre ønskede et licensfinansieret, men af DR uafhængigt TV 2, der ikke blot skulle have egen ledelse og økonomi, men også opbygges med et andet geografisk udgangspunkt end DR. Det var i deres øjne nødvendigt med en kanal, der

14 Final Acts of the European Broadcasting Conference in the VHF and UHF bands, Stockholm 1961. Se overvejelserne i *Betænkning om kabelproblematikken og fremførelse af udenlandsk fjernsyn*, Mediekommissionens betænkning nr. 4, 23.

15 Medieforskning i DR 1979/80 (DR 6B/80), kap. 1.4 og 1980/81 (DR 4B/81) kap. 1.2.

16 *Betænkning afgivet af Radiokommissionen nedsat den 15. juni 1967 af ministeriet for kulturelle anliggender, betænkning nr. 592, 10.*

var "mindre præget af københavnske synspunkter".<sup>17</sup> Synspunkterne pegede på nogle punkter frem mod 1970'ernes kritik af DR som for ensidig – et synspunkt der i særlig grad blev personificeret af Erhard Jakobsen. Under kommissionens arbejde blev det desuden overvejet, om en kanal-2 kunne blive en del af et nordisk samarbejde enten som en decideret nordisk kanal eller som et samarbejde om udsendelse via satellit. Eftersom svenskerne allerede havde et TV 2, mente kommissionen umiddelbart, at løbet var kørt, men stillede sig positive over for ideen i forhold til en kanal 3.

Dette tidlige kommissionsarbejde berørte dermed mange af de forhold, som kom til at præge de følgende overvejelser om TV 2s karakter og opbygning. De politiske interesser i en ny kanal rettede sig ikke blot mod at give danskerne mulighed for at se mere TV, men også mod at begrænse forbruget af nabolandenes TV, i særlig grad det tyske. DR's monopol var med andre ord langt fra absolut, og det nationale TV blev med 1960'ernes nye teknologiske udsigter yderligere udfordret. Den første transatlantiske TV-udsendelse transmitteret via satellitten Telstar i 1962 blev en enorm mediebegivenhed, der satte gang i forestillingerne om fremtidens grænseløse satellit-TV. Teknologien var dog endnu umoden, og Telstar fungerede kun i få måneder.<sup>18</sup>

#### NORDISK SATELLITSAMARBEJDE

I løbet af 1970'erne blev overvejelserne om satellit-TV intensiveret. Et fransk/tysk samarbejde om opsendelsen af en TV-satellit gjorde muligheden virkelighedsnær. Det fransk-tyske projekt havde været undervejs allerede fra 1963, men nu blev udviklingen af satellitten *Symphonie* igangsat. Den blev endelig opsendt i 1974, og den blev dermed den første europæiske kommunikationssatellit. Signaler ville kunne nå et dansk publikum uanset geografi, og på sigt ville det blive svært for danske politikere at kontrollere adgangen til udenlandsk TV. I den kontekst blev en nordisk løsning for TV 2 overvejet.

Nordisk Råd var allerede i begyndelsen af 1970'erne gået i gang med at se nærmere på de muligheder, der fandtes for nordisk satellit-TV. De øvrige nordiske lande stod overfor de samme udfordringer som Danmark, og der fandtes i det hele taget et betydeligt ønske om at udvide adgangen til nordisk TV i regionen. Satellitter havde den helt store fordel, at de kunne nå geografisk afsidesliggende egne på trods af forhindringer som vand og bjerge. I de tyndt befolkede egne af Norge, Sverige og Finland kunne satellitterne potentielt løse ellers uoverstigelige forhindringer for distribution af TV, hvilket også gjaldt for fjerntliggende områder som Grønland, Færøerne, Jan Mayen og Svalbard.<sup>19</sup> At der alligevel var grænser for satelliternes praktiske brug og rækkevidde, skulle først vise sig senere.

17 Betænkning afgivet af Radiokommissionen nedsat den 15. juni 1967, 23-24.

18 Ewertson: *The Triumph*, 210-211; Parks: *Cultures in Orbit*, 21-22.

19 Wormbs: *Vem ålskade Tele-X*, 42.

Nordisk samarbejde om TV-udsendelser havde fundet sted, lige siden fjernsynet var blevet en del af de nordiske statsradiofonier, især blandt de skandinaviske lande. Dette samarbejde blev formaliseret gennem Nordvision i 1959. Der var primært tale om udveksling af programmer og nyheder, men der blev også foretaget samproduktion.<sup>20</sup> Ønsket om bedre adgang til nabolandenes TV-udsendelser var dermed ikke blot motiveret af praktiske årsager, men var i høj grad en del af et politisk projekt, der skulle styrke nordisk kultur og samhørighedsfølelse. I 1975 besluttede Nordisk Ministerråd at undersøge de tekniske og økonomiske muligheder for et nordisk satellitsamarbejde mere grundigt.<sup>21</sup> Dels udgjorde satellitter en mulighed for at gøre udvekslingen af TV-programmer imellem de nordiske lande væsentlig lettere. Dels ville en nordisk satellit-løsning kunne fungere som et forsvær mod de europæiske signaler.<sup>22</sup> Projektet fik navnet Nordsat, og et embedsmandsudvalg blev nedsat for at udarbejde en rapport om mulighederne.

Sideløbende hermed arbejdede de nordiske telestyrelser sammen med radiofonierne om at koordinere krav og holdninger forud for ITU's konference i 1977 i Nordisk arbejdsgruppe vedrørende radiospredning via satellit (NTRS). Ved konferencen skulle verdens satellitfrekvenser fordeles. Ifølge European Broadcasting Union ville hvert europæisk land blive berettiget til fem kanaler. De nordiske lande ønskede i udgangspunktet fem nationale kanaler i hver en national dækningsellipse, men i tilgift også en fælles nordisk ellipse. Et forhold der vanskeliggjorde ønsket om en nordisk ellipse, var at en større ellipse betød større overspild af signalet. Dette kunne blive vanskeligt at forhandle igennem pga. af den tætte placering på Østblokken. I koldkrigs-klimaet blev grænseoverskridende TV- og radiosignaler, som nævnt, set på med stærk mistro.<sup>23</sup> Arbejdsgruppen var derfor klar over, at overnationale satellitellipser ville blive søgt begrænset så meget som muligt ved konferencen i ITU. I den forbindelse kan man nævne, at Vatikanstatens planer om at udsende Guds ord direkte fra Rom til hele Europa heller ikke var et populært perspektiv på den nye overjordiske teknologi i det protestantiske Nordeuropa.<sup>24</sup>

NTRS tøvende holdning til det politiske ønske om en fælles nordisk satellitløsning blev ikke mødt med forståelse fra de nationale regeringer, og arbejdsgruppen fik direkte besked på at komme frem til en anbefaling, der kunne rumme de nordiske planer - ellers ville man intervenere fra politisk side. Det politiske bud på et koordineret udgangspunkt for forhandlingerne lød på to nordiske dæk-

20 Notat vedrørende nordisk TV-samarbejde, Radiokommissionen af 1967, 24. april 1969.

21 Nordiska Ministerrådets berettelse över verksamheten om det nordiske samarbejde, 8. december 1975, punkt 4.2.11. TV-samarbejde s. 27, Nordisk Ministerråd, Kulturministermøder 1975-1 - 1976-3, Rigsarkivet (herefter: RA).

22 *Nordisk radio och TV via satellit, Nordisk ministerråd*, Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde, 1977, 11.

23 Negrine og Papathanassopoulos: *The Internationalisation of Television*, 50.

24 Møde med statssekretærgruppen i Helsingfors, 16. september 1976, NTRS møder, Nordsat, DR's arkiv, RA.

ningsellipser og tre nationale kanaler. Rent teknisk var telestyrelserne blevet opmærksomme på, at en enkelt nordisk ellipse ikke ville være nok. Det var for langt fra Finland i øst til Grønland i vest til at en enkelt stråle ville kunne række på grund af jordens krumning, og planerne om at nå bl.a. Jan Mayen måtte helt dropes.<sup>25</sup> Det endelige forhandlingsresultat ved ITU-konferencen kom i store træk til at svare til de nordiske ønsker. Island og Færøerne måtte dog deles om fem kanaler, og Grønland måtte nøjes med det overskydende signal fra Island og blev ikke en del af aftalen eftersom øen hørte under den amerikanske region 2.<sup>26</sup> Resultatet var exceptionelt, og som den eneste region i Europa fik de nordiske lande lov til at dele en grænseoverskridende dækningsellipse. Nu var vejen i princippet banet fælles nordisk satellit-TV.

I mellemtiden var rapporten fra Nordisk Ministerråd blevet færdig i juni 1977. Embedsmandsudvalget var kommet frem til det resultat, at en nordisk satellitløsning var mulig både inden for en overskuelig tidshorison og til en overkommelig pris. Da rapporten, *Nordisk radio och television via satellit*, blev sendt i høring var mange af de 200 svar imidlertid kritiske. Telestyrelserne og særligt radiofonierne var skeptiske overfor rapportens konklusioner.<sup>27</sup> Deres ekspertise og erfaringerne fra samarbejdet i NTRS var ikke blevet inddraget, og de mente, at rapporten var for optimistisk både med hensyn til tidsperspektivet og økonomien. Radiofonierne mente desuden, at man var trådt ind på deres enemærker uden at tage dem med på råd.

Med baggrund i det positive forhandlingsresultat fra ITU og kritikken af rapporten besluttede Nordisk Råd at sætte en ny undersøgelse i gang. Denne gang blev eksperter bedt om at se nærmere på fire temaer: teknik, økonomi, den mulige kulturelle effekt og juridiske aspekter. Da den 2000 lange sider rapport om Nordsat lå færdig i 1979, var konklusionerne mere tilbageholdende, men dog ikke mere end at en nordisk satellit-løsning stadig kunne anbefales, og de nationale parlamenter skulle nu tage stilling til sagen. I Danmark var der gennemgående stor politisk velvilje overfor bedre mulighed for at modtage nordisk fjernsyn. I forhold til Nordsat var kun Fremskridtspartiet og Venstresocialisterne imod på forhånd. Den socialdemokratiske kulturminister Niels Matthiasen var særdeles positiv. Han anså projektet som en mulighed for at gennemføre nordisk kulturpolitik og udtalte til Foreningen Norden, at han syntes, at det var en bedre ide "at få de nordiske programmer fremfor at lave et dansk TV 2 på nuværende

---

25 Vedrørende den nordiske satellituddredning, 10. december 1976, NTRS møder, Nordsat, DR's arkiv, RA.

26 Final Acts. World broadcasting satellite administrative radio conference, Geneva 1977 <https://www.itu.int/en/history/Pages/RadioConferences.aspx?conf=4.99> (2.10.2017).

27 Sammenfatningen av remisstfattet beträffande betänkandet (NU A 1977: 7-9), 'Nordisk radio och television via satellit', Meddelanden om rekommendation nr. 15/1973 angående ökat nordisk TV-samarbete, Nordisk Rådet 26:e session 1978, RA. Jf. Hultén: 'Why NORDSAT', 318.



tidspunkt".<sup>28</sup> Med Matthiasens død i 1980 gik den nok vigtigste danske støtte til Nordsat-projektet bort, men at se TV som kulturpolitik vedblev i 1980'erne med at være vigtigt for socialdemokraterne forbindelse med drøftelserne om TV 2.

Satellitteknologien brød med de grænser, de elektroniske medier hidtil havde fungeret inden for. Signaler fra rummet gjorde traditionelle afstande og geografier underordnede. Som forsvarsmekanisme mod de udenlandske TV-signaler aktiveredes det nordiske kulturpolitiske samarbejde. Teknologien viste sig dog ved nærmere bekendtskab ikke at være helt så grænseløs som først antaget af initiativtagerne til Nordsat. Dels var der trods alt grænser for dækningsellipsernes rækkevidde, og dels blev signalerne hurtigt reguleret gennem internationale aftaler, der først for alvor blev udfordret i 1990'erne.<sup>29</sup>

## TV 2 FRA PROVINSEN

I 1980 blev det kommissionsarbejde påbegyndt, som skulle komme til at danne direkte baggrund for TV 2, og det første den nye mediekommission tog stilling til, var det nordiske satellitsamarbejde. Nordsat kunne i forhold til TV 2 enten betragtes som en væsentlig tilføjelse til en dansk kanal for relativt få ekstra omkostninger, eller Nordsat kunne betragtes som en hæmsko for det regionale TV 2, som mange ønskede sig. Isoleret set var Nordsat ikke billig og krævede en investering på et tocifret millionbeløb, men set i sammenhæng med omkostningerne ved etableringen af et sendenet for TV 2 var ekstrabeløbet beskedent (Jf. fig. 1). Hvis man valgte at udsende TV 2 via satellit, ville man altså ovenikøbet kunne få adgang til den øvrige nordiske sendeflade.

	TV-2 baseret på et nyt jordnet		Nordsat uden TV-2		Nordsat med TV-2	
	Årlige udgift	Licensforhøjelse	Årlige udgift	Licensforhøjelse	Årlige udgift	Licensforhøjelse
Totaludgifter (mio. kr.)	450	245	60-76	40	460-476	260

Fig. 1. Beregning foretaget af Ministeriet for Kulturelle anliggender, 13. juni 1981.<sup>30</sup>

Kommissionens anbefaling blev at etablere et jordbaseret sendenet for TV 2, og at Danmark skulle trække sig fra Nordsatsamarbejdet. For at styrke dansk TV i konkurrencen med udenlandsk, særligt Vesttysk TV, var det ifølge kommissionen vigtigt, at der blev handlet hurtigt. En jordbaseret løsning syntes mere realistisk

28 Petersen: *Nordsat*, 22.

29 Negrine og Papathanassopoulos: *The Internationalisation of Television*, 20.

30 Statsministeriets mediekommission af 11.03.1980, Nordsat 1980-1985, RA.

og overkommelig at etablere inden for kort tid. Endnu vigtigere var det, at satellit-systemet ikke ville udsende regional eller lokal-TV på grund af de få sendekanaler, der var til rådighed (op til fem nationale kanaler ifølge aftalerne i ITU-regi). For at få et TV 2 med regional-TV tilknyttet var man afhængig af traditionelle jordbaserede sendemaster, og både at investere i Nordsat og i master til regional-TV var økonomisk udelukket.<sup>31</sup>

Det mindretal i kommissionen, der alligevel bakkede op om Nordsat, gjorde det, fordi de vægtede den nordiske sammenhørighed over den regionale dimension. Adgang til de nordiske kanaler ville i endnu højere grad end TV 2 alene give seerne flere valgmuligheder og mere effektivt dæmme op for et øget forbrug af TV fra det øvrige udland. De øvrige nordiske lande fortsatte samarbejdet om Nordsat uden Danmark indtil 1988, hvor planerne endeligt blev droppet. Norge, Sverige og Finland havde desuden påbegyndt forhandlinger om et nyt satellit-projekt, Tele-X, men også her stod Danmark uden for.<sup>32</sup> Tele-X var et svensk initiativ fra 1979, hvor Rymdbolaget skulle stå bag udviklingen af en stor kommunikationssatellit. Set med danske øjne var de svenske satellit-planer en slet skjult støtte til svensk industri, som man ikke havde nogen interesse i at gå ind i.<sup>33</sup> Planerne spillede desuden negativt ind på den danske holdning til Nordsat eftersom svenskerne gennem Tele-X ville få ekspertisen til også at udvikle teknologien bag Nordsat. Så længe Nordsat var et kulturpolitisk projekt, var der stor dansk interesse, herimod var den industripolitiske drejning ikke attraktiv.<sup>34</sup>

De nærmere overvejelser om, hvordan et eventuelt kommende TV 2 skulle se ud, gjorde Mediekommissionen rede for i sin femte delbetænkning fra 1983. I forhold til TV 2's relation til Danmarks Radio, så var det store flertal i kommissionen nu tilhængere af, at kanalen blev etableret som en selvstændig TV-station uden for DR. Overvejelser omkring TV 2's regionale dimension stod centralt i kommissionens overvejelser. For de mest regionaliseringsbejgestrede medlemmer gav den regionale dimension svaret på de to hovedudfordringer, man stod overfor: Der var behov for en anden vinkel end den DR kunne tilbyde, og samtidig kunne den mere lokale vinkel virke som et forsvar mod forbruget af udenlandsk TV: "Man må etablere en institution, der politisk, socialt og økonomisk er forankret i og vendt mod lokale kulturinstitutioner. Dermed skabes et forsvarsgrundlag for en del af licensen, og man får et alternativ til det udenlandske, navnlig det vesttyske fjernsyn".<sup>35</sup> Den opmærksomhed, der var omkring behovet for regional-TV, førte i øvrigt til, at TV Syd blev oprettet som et forsøg i 1983 i Danmarks Radio og dermed blev landets første regionale TV-station. Bag oprettelsen af TV Syd lå

---

31 *Betænkning om Nordsat*.

32 Om Tele-X, se: Wormbs: 'A Nordic Satellite Project'.

33 Anker Jørgensens tale på Nordisk Råds 30. session i Helsinki, 2. marts 1982, Statsministeriets mediekommission af 11.03.1980, Nordsat 1980-1985, RA.

34 Wormbs: *Vem ålskade Tele-X*, 114-155.

35 *Betænkning om et øget dansk medieudbud*, 116.

flere af de samme bevæggrunde, som indgik i overvejelserne om TV 2. Dels var der en bekymring for sønderjydernes store forbrug af tysk fjernsyn, og dels lød der sønderjysk kritik af DR's københavneri.<sup>36</sup>

Da diskussionen om TV 2 endelig mandede ud i et konkret lovforslag i folketinget, byggede det i høj grad på kommissionsarbejdet. Schlüter havde sågar engageret den tidligere formand for Mediekommissionen, H.P. Clausen, i rollen som kulturminister. At han var blevet minister med netop den hovedopgave at få TV 2 vedtaget, var der ingen tvivl om.<sup>37</sup> Historikeren Niels Wium Olesen har vurderet, at etableringen af et reklamefinansieret TV 2 blev Schlüter-regeringens vigtigste kulturpolitiske bedrift, og det var ikke nogen let opgave, Clausen var blevet stillet.<sup>38</sup> I Mediekommissionen havde to store mindretal støttet ideen om enten en koncessionsmodel eller en entreprisemodel for TV 2. Det største mindretal havde talt for koncessionsmodellen, der betød at programproduktionen ville blive udbudt til selvstændige selskaber i tidsbegrænsede koncessioner. Entreprisemodellen opererede derimod med et TV 2, der selv skulle producere bl.a. nyhedsudsendelser, men som også skulle købe programmer ind fra andre uafhængige produktionsselskaber. Fælles for de to modeller var et ønske om at dele indholdsproduktionen ud på flere hænder og derigennem få flere synsvinkler og højere kvalitet på skærmen. I de politiske forhandlinger blev det entreprisemodellen, der trak det længste strå på trods af intern uenighed i Venstre.<sup>39</sup>

Et vigtigt krav fra Venstre og de Radikale var, at TV 2 skulle sende regionalt. Af de drøftelser, som regeringen foretog med Socialdemokratiet og de Radikale inden fremsættelsen af loven, fremgik det, at begge partier gik ind for entreprisemodellen, og at de ønskede muligheder for regional-TV.<sup>40</sup> Socialdemokraterne tilføjede, at man meget gerne så en nordisk redaktion som en del af TV 2, hvorimod de Radikale understregede, at et mere lokalt præget TV 2 var helt afgørende for deres ja. Jørgen Lenger fra VS leverede under 1. behandlingen af forslaget en ret præcis analyse af ønskerne til TV 2's regionale dimension: "Ministeren [H.P. Clausen] vil have et TV 2 med mulighed for regionalisering, men de radikale vil have et regionalt TV med tilhørende TV 2". Det eneste parti, der direkte var imod, at TV 2 skulle have regionale kanaler, var Fremskridtspartiet ud fra dette kritiske spørgsmål: "Tror man virkelig man har talentmasse til at kunne lave regional-TV?".<sup>41</sup> Sel-

36 Fangel: *Ti år med TV Syd*; Jauert og Prehn: 'Træskodans', 99.

37 Wium Olesen: *Poul Schlüters tid*, 272.

38 Wium Olesen: *Poul Schlüters tid*, 447.

39 En mindre gruppe i Venstre, bl.a. Helge Sander, argumenterede højtlydt for en koncessionsmodel. Se: *Sådan kan Danmarks Radios' monopol brydes*. Et liberalt princip-forslag udarbejdet af Jørgen Kleener, Helge Sander, Henning Schmaltz-Jørgensen, 1983. Statsministeriets mediekommission, 04-41-11/5 TV 2 korrespondance afstemning, RA.

40 Notat vedrørende et muligt politisk forlig om tv-2, Statsministeriets mediekommission, 04-41-11/5 TV 2 korrespondance afstemning, RA.

41 FT: 1. beh. TV 2-loven, 10369. En holdning, der var i god tråd med budskabet i den sætning, som Poulsgaard nok huskes bedst for: 'Danmark er for lille et sprogområde til at have sin

ve placeringen af stationen spillede ikke nogen fremtrædende rolle i forhandlingerne, men det stod klart at TV 2 skulle placeres uafhængigt af DR, og at indhold produceret uden for København skulle spille en væsentlig rolle. At en placering i provinsen var blandt forventningerne, fremgik klart af betænkningen til loven.<sup>42</sup>

Kun i forhold til distributionsteknologi var der forbilledlig konsensus. Ingen var i tvivl om at TV 2 måtte udsendes via UHF-sendere, som skulle opstilles, så hele landet blev dækket. Hverken kabel eller satellit var velegnede til at dække de krav, man havde til TV 2. Kabel-TV kunne ikke nå ud til yderste klitrække og dermed dække alle borgere, og satellitter var ikke velegnede til at sende regional-TV, selvom teknologien havde udviklet sig siden ITU's regulering i 1970'erne. De danske regioner dækkede for små geografiske områder til, at satellitsignalet ville kunne afgrænses til netop Fyn eller Nordjylland. Hertil kom at UHF faktisk var ganske velegnet til dansk regional-TV på grund af den kortere rækkevidde, dermed blev der mindre overspild og støj de forskellige regionale kanaler imellem.<sup>43</sup>

Forslaget blev vedtaget med et meget snævert flertal med 73 mod 71 stemmer, hvor spørgsmålet om reklamer fyldte mest i uenighederne. To stemmer blev sikret af et par af Folketingets mere farverige personligheder: Ole Maisted, der var brudt ud af Fremskridtspartiet, og Óli Breckmann fra Folkeflokken. Som repræsentant for Færøerne i folketinget ville Breckmann som hovedregel ikke blande sig i spørgsmål, der kunne anses som internt danske. Han mente imidlertid, at TV 2 var både et færøsk og et nordisk anliggende, fordi op mod 2/3 af det fjernsyn, der blev set på Færøerne stammede fra DR. Han lagde ikke fingrene imellem i sin kritik af DR og mente, at TV 2 derimod ville betyde "nordisk folkeoplysning og en dyrkelse og styrkelse af demokratiet".<sup>44</sup> Adgang til fjernsyn i rigsfællesskabet havde i det hele taget været et problematisk spørgsmål, der dog primært var blevet tildelt (minimal) dansk opmærksomhed før den grønlandske hjemmestyreordning i 1979.<sup>45</sup> Der kunne med andre ord være fælles interesser i rigets periferier i at udfordre det hovedstadsbaserede DR's position. Udsendelser med udgangspunkt i provinsen og 'folket' var at foretrække frem for det, der blev opfattet som et københavnsk meningsmonopol.

## TV 2 FORHANDLER SIN PLADS

Med oprettelsen af bestyrelsen for TV 2 kom en ny selvstændig aktør til verden, der handlede ud fra andre hensyn og overvejelser end de politikere, der havde forhandlet aftalen om TV 2 på plads. På trods af at der siden 1960'erne havde væ-

---

egen ballet'.

42 FT: Betænkning over Forslag til lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV 2) Nr L254- 1985-86, 1. samling.

43 Se Mediekommisionens overvejelser *Betænkning om et øget dansk medieudbud*, 21-25.

44 FT: 2. beh. af f.t.l. vedr. radio- og fjernsynsvirksomhed m.v, 27.05.1986, 11919.

45 Temaet er ikke godt belyst i den danske mediehistorie. For debat, se Jacobsen: 'Namminer-sornerrullutik'.

ret væsentlig politisk opbakning til ideen om, at et eventuelt TV 2 skulle have sit hovedsæde i provinsen, så besluttede den nyudnævnte bestyrelse for TV 2 at argumentere for, at kanalen skulle have hjemme i København. Allerede i september 1986 blev man enige om at betragte København for den 'sagligt rigtige placering'. Der blev dog også løbende holdt møder med repræsentanter for en række provinsbyer, der alle ønskede TV 2 til netop deres område. Fredericia, Odense, Middelfart, Aarhus, Bornholm, Fredericia, Aalborg, Skanderborg, Grindsted og Kolding og Herning var blandt dem, der bød sig til.<sup>46</sup>

Beslutningen om at placere TV 2's hovedsæde i København blev endeligt fremsendt til ministeren 19. januar 1987. At bestyrelsen godt var klar over, at ønsket var kontroversielt afspejlede sig i den alenlange begrundelse for, hvorfor København var at foretrække. Blandt andet mente bestyrelsen, at København ubestrideligt var landets informationsmæssige centrum, at det ville blive vanskeligt at rekruttere kvalificeret arbejdskraft til en placering i provinsen, og at entreprismodellen og den regionale struktur gav forudsætningerne for en omfattende dækning af det folkelige liv uden for København.<sup>47</sup> Udmeldingen blev hurtigt afvist fra politisk side og affødte stor offentlig debat, der afslørede, at mange følelser og interesser var forbundet til dette 'simple' spørgsmål om geografi.

Af de mange stemmer i debatten var det særligt den radikale medieordfører Jens Bilgrav-Nielsen, *Jyllands-Posten* og hvad man kunne kalde 'højskole-Danmark', der argumenterede for en placering i provinsen. Eksempelvis reagerede højskolelærer og formand for Modersmål-Selskabet, Grethe Rostbøll, prompte på bestyrelsens udmelding, som hun mente var en "provokation af det folkelige Danmark".<sup>48</sup> Venstre var splittet mellem hensynet til sit jyske højskole-gen, der foretrak placering i vest for Storebælt, og et liberalt ønske om en uafhængig bestyrelse for TV 2, der selv kunne træffe beslutningen om placering.<sup>49</sup> Modstanderne af en placering i provinsen repræsenterede forskellige dele af medie-Danmark, reklamefolk og journalister herunder chefredaktør på *Fyens Stiftstidende* Bent A Koch. Studievært på TV-avisen, Mogens Berendt, leverede det retoriske højdepunkt med sit indlæg *Frit TV-slag og rent træskohalm. TV vest for Storebælt bliver en katastrofe i Politiken*.<sup>50</sup> Jens Bilgrav-Nielsen gav svar på tiltale i et stort interview, hvor han fremhævede vigtigheden af en anden vinkel på nyhederne, et blik som man ikke kunne få ved at københavnske journalister rejste ud og besøgte provinsen. Han ville se almindelige mennesker på skærmen og fremhævede TV

---

46 Bestyrelsesmøde TV 2, 22.09.1986, TV 2's arkiv og Bestyrelsesmøde TV 2, 01.12.1986, TV 2's arkiv.

47 Bestyrelsesreferat TV 2, 01.12.1986, TV 2's arkiv.

48 *Jyllands-Posten* 24.01.1987, Grethe Rostbøll: "Provokation af det folkelige Danmark".

49 *Jyllands-Posten* 27.01.1987: "Ellemann skal stå skoleret i Venstre". *Information* 28.01.1987: "Fortsat uenighed i Venstres partitop om politiske krav til TV2".

50 *Politiken* 24.01.1987, Mogens Berendt: "Frit TV-slag og rent træskohalm".

Syd som et forbillede.<sup>51</sup> Hurtigt derefter besluttede TV 2s bestyrelse, at det rette hjem for TV 2 måtte være Odense. Byen lå centralt i landet, ikke alt for langt fra København, og kommunen kunne tilbyde flere attraktive lokationer, hvor stationen kunne få adresse herunder det gamle kvægtorv.

TV 2s geografi var dog endnu ikke helt på plads. 16 sendemaster skulle opstilles, og ikke alle kunne nå at blive klar inden TV 2 skulle i luften 1. oktober 1988. Også de regionale stationer skulle op at køre. Ministeriet for offentlige arbejder havde henvendt sig til TV 2 i april 1987 med den besked, at sendemasterne kunne sættes op i den rækkefølge, som TV 2 fandt mest hensigtsmæssig, men at TV Syds område (Sønderjylland, Ribe og Vejle) skulle prioriteres.<sup>52</sup> Bestyrelsen drog den konklusion, at Sønderjylland af politiske årsager skulle først til mølle og dernæst en så stor del af befolkningen som muligt. Det betød, at udover i Sønderjylland så ville storbyer og de tætbefolkede egne først få adgang til TV 2.<sup>53</sup> Omkring 40 pct. af danske husstande kunne modtage TV 2 den 1. oktober 1988. Omkring årsskiftet var det 75 pct.<sup>54</sup> Det blev dermed ikke de steder i landet, der havde ringest adgang til TV, der kom først til fadet, som det ellers var blevet ønsket under behandlingen af TV 2 loven, men netop de områder der allerede havde flest programmer at vælge imellem. Her er det værd at lægge mærke til, at den TV-mæssige periferi ikke blot blev bestemt ved fysisk geografi, økonomi, magtkoncentration eller befolkningstæthed, men også høj grad var et politisk spørgsmål. De ombejlede sønderjyder kom forrest i køen, selvom de allerede ud over DR havde adgang til tre tyske kanaler og TV Syd. De sidste sendemaster blev stillet op i Varde, Jyderup, Lolland-Falster og på Bornholm. Dermed hørte den del af Sjælland og Øerne, som ikke var hovedstaden, også til periferien.

Nogenlunde samme mønster gjorde sig gældende for oprettelsen af de regionale kanaler. TV Syd sendte allerede første dag TV 2 gik i luften, og rosinen i pølseenden blev TV Storstrøm (nu TV Øst) i 1991.<sup>55</sup> TV 2-loven nævnte 6-8 kanaler, men det var åbent, hvor mange der skulle være tale om. Efterhånden som repræsentantskaber for de øvrige kanaler var trådt sammen, blev rammerne for dem fastsat. I alt 8 blev oprettet, hvoraf TV 2 Bornholm fik den mest bemærkelsesværdige fødsel. Øen var på grund af sit lave antal indbyggere ikke på forhånd sikret en station, men en velargumenteret ansøgning sikrede, at bornholmerne med en halv bevilling også fik regional-TV. Ansøgningen slog på en særlig bornholmsk identitet: Det var en af de landsdele, der havde de mest karakteristiske træk. Bornholm var desuden et grænseland med korte afstande til nabolandene og under stadig påvirkning udefra. Det bornholmske fællesskab tilhørte Danmark, men havde "sam-

51 *Berlingske Tidende* 25.01.1987, Helle Bygum: "Jeg kan da godt lide København".

52 Bestyrelsesmøde TV 2, 06.04.1987, TV 2's arkiv.

53 Bestyrelsesmøde TV 2, 18.02.1987, TV 2's arkiv.

54 *Jyllands-Posten* 25.09.1988: "TV 2 tæller ned".

55 TV Syd fik sågar slået et par sønderjyske gloser af daværende statsminister Poul Schlüter.

TV Syd på TV 2: 'Den danske tunge', 1. oktober 1988, kl. 19:00-19:30.

tidig stærk manifestation af lokalt fællesskab i danskheden". Det kunne bl.a. ses ved det uofficielle bornholmske flag og sproget.<sup>56</sup>

De regionale kanaler fik 25 minutters sendetid om dagen og fungerede som selvstændige enheder inden for den overordnede TV 2-ramme. Det var desuden ambitionen, at stationerne skulle producere indhold, særligt nyheder, til TV 2's nationale sendeflade, men det blev kun gennemført i mindre omfang, hvilket gav anledning til flere interne diskussioner. TV-Midtvest skulle blive den station, der havde størst held med at få bragt produktioner på hovedkanalen. Dette skyldtes formentlig, at stationen lokalt havde haft held til at forhandle sig til bedre vilkår og dermed besad flere ressourcer end de øvrige stationer.<sup>57</sup>

Øvelsen, der bestod i at skabe en national kanal i provinsen, syntes at lykkes for TV 2. Dagbladene delte sig godt nok efter anskuelse i de første anmeldelser af TV 2. *Politiken* mente, at første sendeaften havde været 'trist', hvorimod Jesper Langballe i *Jyllands-Posten* havde svært ved at få armene ned og var vild med alt fra TV Syds program til Lykkehjulet.<sup>58</sup> Men selvom kanalen også på sigt fik en smule overvægt af vest-danske seere, så overhalede TV 2 allerede 1991 sin konkurrent DR med hensyn til seertal og tiltalte et bredt publikum i hele landet.<sup>59</sup>

## DISKUSSION OG KONKLUSIONER

Den dominerende fortælling om TV 2 som monopolbrud skygger for, at DR faktisk aldrig havde monopol på TV-forbruget i store dele af Danmark. Det var en nationalt orienteret bekymring for danskernes forbrug af udenlandsk tv, der var den måske vigtigste drivkraft i den politiske proces, som førte frem til skabelsen af TV 2, der på mange måder skal forstås som et mediepolitisk 'hvad udad tabes, skal indad vindes'.

Forbruget af udenlandsk TV bekymrede danske politikere allerede i 1960'erne. En bekymring der kun blev bestyrket af satellitternes fremkomst. De begrænsninger, der gjaldt for de jordbaserede sendemaster, syntes at opløses med signalerne fra verdensrummet, og det var ikke kun i Danmark en stærk politisk interesse i en regulering af signalerne. To løsninger præsenterede sig på problemet med den øgede udenlandske mediepåvirkning, man kunne ane i horisonten. Enten kunne man indgå i et nordisk samarbejde om satellit-TV, eller man kunne etablere et provinsnært TV 2 med mulighed for regional-TV. Det nordiske samarbejde omkring Nordsat ville både give mere TV for pengene og nedbringe prisen på en eventuel investering i satellit teknologi. Tilmed betragtedes nordisk kulturpåvirkning som velkommen og ønsket. Selv uforståeligt finsk TV lå i forlængelse

---

56 Brev 22. december 1986. Repræsentantskabet vedr. regionalt TV på Bornholm til kulturministeren, TV 2's arkiv.

57 Interview med Ivar Brændgaard, 9. august 2018.

58 *Jyllands-Posten* 3.10.1988: "Delte meninger om TV2s start".

59 Bruun, Frandsen og Søndergaard: *TV2 på skærmen*, 22.

af forestillingen om en dansk nation som nordisk. Selvom Danmark i 1973 blev optaget i EF, var det ikke en del af danske politiske overvejelser at gå med i et europæisk satellitprojekt på TV-området. Tværtimod blev netop de tysk/franske planer anset for at være en central del af den trussel, nordisk satellit-TV skulle agere kulturelt forsvar imod. Planerne om Nordsat var ikke problemfrie, men den sten der for alvor væltede projektet, var den danske provins. Satellitsamarbejdet kunne ikke rumme danske regionale kanaler, og *provinsen* spillede en afgørende rolle for forestillingen om folkelig og national kultur i Danmark. Dette indre forsvaret blev altså i sidste ende foretrukket.

I den periode, hvor der skulle vælges, hvilken type distributionsteknik, der skulle indgå i infrastrukturen omkring TV 2, kom politiske logikker til at dominere. Denne undersøgelse bekræfter dermed Lena Ewertssons i, at den teknologiske udvikling i TV-systemet langt fra var lineær.<sup>60</sup> Muligheden for satellit-TV førte ikke automatisk til satellit-TV i praksis. Det var muligt at oprette en ny og moderne TV-station, der udsendte sit budskab via teknologi, der havde været tilgængelig i mange år. Den nye teknologi var imidlertid ikke uden betydning, da den fremmede det politiske behov for at oprette et større udbud af dansksproget TV. Den politiske logik, der lå bag placeringen af TV 2 i provinsen, var en indadvendt nationalstatslig logik. Satellitternes mulighed for at føre en ekspansiv kulturpolitik blev stort set ikke taget i betragtning. Godt nok spillede muligheden for at sende signaler til Grønland og Færøerne en lille rolle i Nordsats spæde begyndelse, men slet ikke nok til at blive en selvstændig del i overvejelserne for og imod TV 2 som satellit-TV. Ved TV 2 lovens vedtagelse i 1986 blev den regionale dimension afgørende for den Radikale støtte til lovforslaget. Med den provinsorienterede radikale opbakning til TV 2-loven og den regionale dimension fulgte også en klar forventning om, at stationens placering blev vest for Storebælt.

Da TV 2 var blevet til lov og fik en bestyrelse nedsat, fik TV 2 sin egen stemme, der kombinerede publicistiske og kommercielle hensyn, som på nogle punkter afveg fra de politiske ønsker, der var til stationen. Dette dannede baggrund for bråvallaslaget om TV 2's placering. Hovedstaden blev fra en publicistisk synsvinkel set som afgørende for både indhold til nyhederne og for rekruttering af medarbejdere. TV 2's bestyrelse måtte dog sande, at stationen nok var uafhængig, men heller ikke så uafhængig at det gjorde noget. En placering i provinsen var ikke til reel forhandling, og TV 2's bestyrelse valgte den bløde mellemvare: Odense lå i provinsen, men dog ikke helt i Jylland. Når man i mediastudier undersøger medialisering som medielogikker, der spreder sig fra medieverdenen til andre områder af samfundet eksempelvis den politiske sfære, så overses den påvirkning, der går den anden vej. Her har en tilgang som Ewertssons' en fordel, fordi hun undersøger de mangeartede påvirkninger, der fik indflydelse på udviklingen af TV-

---

60 Ewertsson: *The Triumph*, 40.



systemet. Medialiseringstudiernes force er til gengæld, at de peger på i hvilke retninger logikker spreder sig, og at de har et mere tydeligt blik for hierarkier. TV 2-konstruktionens geografi blev i overvejende grad bestemt af politiske logikker, og selvom TV 2's bestyrelse kunne tilføje sine egne præferencer til opstillingen af sendemaster, så må man her skelne mellem den stærkes strategi og den svages taktik. Placeringen af TV 2 i fysisk og kulturel geografi blev i høj grad defineret ud fra bestemte opfattelser af nationale og politiske behov. Selvom dele af TV 2 loven hvilede på en mere markedsorienteret ideologi end Danmarks Radio, så var også TV 2 et statsmedie, hvilket kun i mindre grad kommer til udtryk i den stærke fortælling om 'monopolbrud'.

## LITTERATUR

### Utrykt materiale

Interview med Ivar Brændgaard, 9. august 2018.

Rigsarkivet (RA), DR's arkiv. Møde med statssekretærgruppen i Helsingfors, 16. september, 1976, NTRS møder, Nordsat.

Rigsarkivet (RA), DR's arkiv, NTRS møder, Nordsat. Vedrørende den nordiske satellitudredning, 10. december, 1976.

Rigsarkivet (RA), Nordisk Ministerråd. Kulturministermøder 1975-1 – 1976-3. *Nordiska Ministerrådets berettelse over verksamheten om det nordiske samarbejde*, 08.12.1975, punkt 4.2.11. TV-samarbejd, 27.

Rigsarkivet (RA), Sammenfatningen av remisstfattet beträffande betänkandet (NU A 1977: 7-9) 'Nordisk radio och television via satellit', Meddelanden om rekommendation nr. 15/1973 angående ökat nordisk TV-samarbejde, Nordisk Rådet 26:e session 1978.

Rigsarkivet (RA), Statsministeriets mediekommision af 11.03.1980, Nordsat 1980-1985.

Rigsarkivet (RA), Statsministeriets mediekommision, 04-41-11/5 TV 2 korrespondance afstemning.

TV 2's arkiv, Bestyrelsesreferater og bilag i perioden 1986-1991.

### Trykt materiale

*Berlingske Tidende* 25.01.1987, Helle Bygum: "Jeg kan da godt lide København".

*Betænkning afgivet af Radiokommisionen: Nedsat den 15. juni 1967 af Ministeriet for Kulturelle Anliggender*, 1970

*Betænkning om et øget dansk medieudbud*, Mediekommisionen, 1983.

*Betænkning om Nordsat*, Mediekommisionens betænkning nummer 1, 1981.

*Betænkning om kabelproblematikken og fremførelse af udenlandsk fjernsyn*, Mediekommisionens betænkning nr. 4, 1983.

Bjerre, Henrik og Louise Fabian (red.): *Vendingen mod rummet, Slagmark – Tidsskrift for idehistorie* 57, 2010.

Bruun, Hanne, Kirsten Frandsen og Henrik Søndergaard (red.): *TV2 på skærmen. Analyser af TV2s programvirksomhed*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2000.

Carstensen, Martin B., Flemming Svith og Per Mouritsen (red.): *DR og TV2 – folkets tjeneste? Public service – medier og demokrati*, Aarhus: Ajour, 2007.

Ewertsson, Lena: *The Triumph of Technology Over Politics? Reconstructing Television Systems: The Example of Sweden*, Linköping: Department of Technology and Social Change Linköping Universitet, 2001.

Folketingstidende (FT): 1. beh. af f.t.l. vedr. radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV 2), 29.04.1986.

Folketingstidende (FT): 2. beh. af f.t.l. vedr. radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV 2), 27.05.1986.

- Folketingstidende (FT): Betænkning over Forslag til lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV 2) Nr L254-1985-86, 1. samling.
- Folketingstidende (FT): Fremsættelse af Forslag til lov om ændring af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed m.v. (TV 2), 23.04.1986.
- Frandsen, Kristen og Hanne Bruun (red.): *TV-produktion - nye vilkår*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2007.
- Hannerz, Ulf (red.): *Medier och kulturer*, Stockholm: Carlssons Bokförlag, 1990.
- Hjarvard, Stig (red.): *Dansk TV's historie*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2006.
- Hjarvard, Stig og Henrik Søndergaard: *Nærsyn på Fjernsyn. Kanal 2 og Weekend-TV*, København: Hans Reitzels Forlag, 1988.
- Hjarvard, Stig, Andreas Hepp, Knut Lundby: 'Mediatization: theorizing the interplay between media, culture and society', *Media, Culture & Society* 37 (2), 2015, 314-324, <https://doi.org/10.1177/0163443715573835>.
- Hjarvard, Stig: 'Indledning. TV-mediets halve århundrede'. I Stig Hjarvard (red.): *Dansk TV's historie*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2006, 7-24.
- Hjarvard, Stig: *Medialisering mediernes rolle i social og kulturel forandring*, København: Hans Reitzels Forlag, 2016.
- Hjarvard, Stig: *TV-nyheder i konkurrence*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 1999.
- Hultén, Olof: 'Why NORDSAT - Why not?', *Media Culture and Society* 3 (4), 1981, 315-325.
- Information* 28.01.1987: "Fortsat uenighed i Venstres partitop om politiske krav til TV2".
- ITU: Final Acts. World broadcasting satellite administrative radio conference, Geneva 1977 <https://www.itu.int/en/history/Pages/RadioConferences.aspx?conf=4.99> (02.10.2017)
- Jacobsen, Claus: 'Namminersornerrullutik Oqartsussat TV. Samtidigheds TV i Grønland'. I Jacobsen, Claus: *TV i 80'erne. Medie og virkelighed en debatbog*, Vordingborg: Attika, 1982, 95-100.
- Jauert, Per og Ole Prehn: 'Træskodans på hitlisten - TV 2's regionale programmer'. I Hanne Bruun et al. (red.): *TV 2 på skærmen - analyser af TV 2's programvirksomhed*, Samfundslitteratur, 2000, 99-128.
- Jensen, Klaus Bruhn: *Dansk mediehistorie 1-4*, Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2003.
- Johansen, Hans Christian: *P&T's historie efter 1960*, København: Generaldirektoratet for post og Telegrafvæsenet, 1993.
- Jyllands-Posten* 25.09.1988: "TV 2 tæller ned".
- Jyllands-Posten* 27.01.1987: "Ellemann skal stå skoleret i Venstre".
- Jyllands-Posten*, 24.01.1987, Rostbøll, Grethe: "Provokation af det folkelige Danmark".
- Krarup, Anders m.fl. (red.): *TV2 10 år, TV2/ Danmark*, 1998.
- Krarup, Anders og Lars Mandal: *Vild med fjernsyn - 25 år med TV 2*, København: Politikens Forlag, 2013.
- Kristeligt Dagblad* 28.01.1987: "Nyhedsredaktionen på TV 2 skal til provinsen".
- Land og Folk* 28.01.1987: "Venstre i strid om TV-2's placering".
- Larsen, Poul Funder: *TV2 25 år med penge, politik og primadonnaer*, København: Gyldendal Business, 2013.
- Marklund, Andreas og Mogens Rüdiger (eds.): *Historicizing infrastructure*, Aalborg: Aalborg University Press, 2017.
- Mouritsen, Per: 'I folkets tjeneste: Public service som omstridt begreb', *Journalistica* 3, 2006, 65-85.
- Negrine, R. og S. Papatthanasopoulos: *The Internationalisation of Television*, London: Pinter, 1990.
- Nordisk radio och TV via satellit*, Nordisk ministerråd, Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejde, 1977.
- Olesen, Niels Wium: *De danske ministerier 1972-1993. Del II. Poul Schlüters tid 1982-1993*, København: Gads Forlag, 2018.
- Parks, Lisa: *Cultures in Orbit. Satellites and the Televisual*, Durham: Duke University Press, 2005.

- Petersen Nels: *Nordsat. Orienterings og debathæfte om nordisk radio og TV via satellit*, København: Foreningen Norden 1979.
- Politiken* 24.01.1987, Mogens Berendt: "Frit TV-slag og rent træskohalm. TV vest for Storebælt bliver en katastrofe".
- Simonsen, Kirsten: 'Rumlig praksis. Konstitution af rum mellem materialitet og repræsentation', *Slagmark. Tidsskrift for idehistorie* 57, 2010, 35-47.
- Thelle, Mikkel: 'Et rumligt fix for historievitenskaben?', *Temp – tidsskrift for historie* 9, 2014, 187-200.
- TV Syd på TV 2: 'Den danske tunge', 1. oktober 1988, kl. 19:00-19:30.
- Wormbs, Nina: 'A Nordic Satellite Project Understood as a Trans-National effort', *History and Technology* 22 (3), 2006, 257-275, <https://doi.org/10.1080/07341510600803184>.
- Wormbs, Nina: *Vem älskade Tele-X?. Konflikter om satelliter i Norden 1974-1989*, Möklinta: Gidlunds Förlag, 2003.

SISSEL BJERRUM FOSSAT  
 MUSEUMSINSPEKTØR  
 MEDIEMUSEET  
 SIBFO@ODENSE.DK

#### ABSTRACT (UK)

#### **Sissel Bjerrum Fossat: North of West Germany, West of the Great Belt: TV 2 between satellites and local television, 1967-91**

The article shows how the location of TV 2 in both physical and cultural geography reflected technological, political and media logics. The early political wishes for a second channel were based on expectations related to the early communication satellites of the 1960s. A new Danish channel could curb foreign TV influences, and a new Danish channel could even be thought of as part of a joint Nordic satellite solution. It turned out, however, that a choice had to be made between the Nordic solution and a TV 2 with regional channels; satellite technology could not accommodate both solutions. The result was a provincial TV 2, based on the notion of an authentic public living outside the capital's elitist circles. When TV 2 became a reality in 1986, the station got its own voice through the board, and now media considerations became a much clearer part of TV 2's development. However, in this early part of the history of TV 2, political considerations still weighed heavily. Although the board of directors argued very thoroughly for a location in Copenhagen based on the station's own needs, there was no doubt that the political logic of a TV 2 placed in the western part of the country overruled the concerns of the board.